

III. FORMA ARGUMENTĂRII: ANALIZA LOGICĂ A TEHNICILOR DE ARGUMENTARE

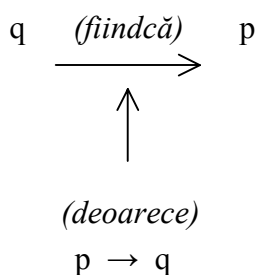
Constantin Sălăvăstru

1. Noțiunea de *tehnică de argumentare*

Argumentarea aduce în atenția interlocutorului un anumit conținut de idei (concretizat în termeni, propoziții etc.). Acest conținut este pus în circulație cu ajutorul raționamentelor. Ele constituie *forme de argumentare*. Într-o *argumentare*, punem în evidență conținuturi ale *argumentării* cu ajutorul unor forme de *argumentare*. În exemplul:

- (1) Nu pot pronunța nici o sentință *fiindcă* procesul nu e de competența mea.

propozițiile „Nu pot pronunța nici o sentință.” (teza argumentării) și „Procesul nu e de competența mea.” (temeiul argumentării) constituie *conținutul argumentării*, iar schema:

reprezintă *forma argumentării*. Ea este un raționament deductiv bazat pe relațiile dintre adevărul propozițiilor notate cu „p” și „q”.

Argumentarea are în componență, în exemplul dat, un singur raționament întemeietor. Dacă ea este mai amplă, atunci poate beneficia de mai multe raționamente. Ca și în cazul raționamentelor, aceeași formă de argumentare poate fi utilizată pentru a transmite conținuturi diferite ale argumentării.

Formele prin intermediul cărora punem la dispoziția interlocutorului conținuturile argumentării poartă numele de tehnici de argumentare.

Dacă argumentarea se reduce la un singur raționament, tehnica de argumentare este unică. De cele mai multe ori, argumentarea este construită din mai multe raționamente. În acest caz, suntem în prezența mai multor tehnici de argumentare. Când argumentarea conține mai multe tehnici, este posibil ca acestea să fie de același fel (deductive, inductive, analogice), după cum este posibil ca ele să fie diferite (o îmbinare de tehnici deductive cu tehnici inductive, de exemplu).

În general, argumentările utilizează tehnici diferite. Aceasta pentru că ele se completează reciproc și împreună au o putere mai mare de a convinge interlocutorul. Vom analiza o serie de tehnici de argumentare pornind de la nivelul minim al argumentării, acela în care argumentarea se concretizează într-un singur raționament întemeietor. Argumentările mai ample se construiesc din combinarea celor minimale.

2. Tipologia tehnicilor de argumentare

Putem pune la dispoziția interlocutorului un conținut prin tehnici de argumentare în care trecerea de la propozițiile date (premisele) la propoziția întemeiată (concluzia) să aibă un *caracter necesar*. Acestea sunt considerate *tehnici deductive de argumentare*¹. Ele fac apel la raționamentele deductive. Exemplul:

(2) Cuprul s-a dilatat *fiindcă* a fost încălzit.

utilizează o tehnică deductivă de argumentare, pentru că întemeierea are loc printr-un silogism de figura I:

(3) Toate metalele se dilată la căldură.
Cuprul este metal.
Deci : Cuprul se dilată la căldură.

în care trecerea de la premise la concluzie este necesară.

Alteori, tehnicile de argumentare nu asigură trecerea necesară de la premise la concluzie. Trecerea se face, de această dată, cu o anumită probabilitate. Concluzia este numai probabilă. Suntem în prezența unor *tehnici inductive de argumentare*². Argumentarea:

Probabil că românii sunt binevoitori *fiindcă* Ionescu este binevoitor, Popescu este binevoitor, Stănescu este binevoitor și toți aceștia sunt români

---

¹ Asupra metodei deducției s-a scris mult. O evaluare istorică și structurală a ei la: Petre Botezatu, *Valoarea deducției*, Editura Științifică, București, 1971; O analiză modernă a formelor deducției în: Göran Sundholm, *Systems of Deduction*, in: D.Gabbay, F.Guenther, *Handbook of Philosophical Logic*, I, D.Reidel Publishing Company, 1983, pp. 133-188;

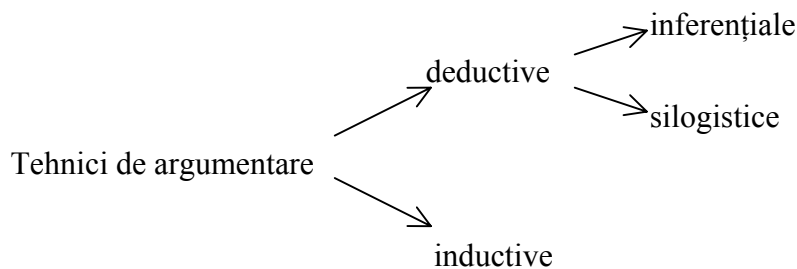
² Sistematizarea metodei inducției aparține lui John Stuart Mill: *A System of Logic Ratiocinative and Inductive - Being a Connected View of The Principles of Evidence and the Methods of Scientific Investigation*, People's Edition, Longmans, Green and Co., New-York and Bombay, 1896;

utilizează o *tehnică inductivă* de argumentare. Întemeierea se bazează pe un raționament inductiv (raționamentul inductiv prin simplă enumerare):

- (4) Ionescu este binevoitor.
Popescu este binevoitor.
Stănescu este binevoitor.
.....
Ionescu, Popescu, Stănescu sunt români.
-

(Probabil) Românii sunt binevoitori.

Tehnicile deductive de argumentare pot fi diferențiate în două categorii. Uneori întemeierea necesară a concluziei se face pe baza relațiilor dintre noțiunile componente ale premiselor. Avem de-a face cu *tehnicile deductive silogistice*. Exemplul (2) ilustrează o astfel de tehnică. Alteori întemeierea se face pe baza relațiilor dintre adevărul propozițiilor premise. Numim acestea *tehnicile deductive inferențiale*. Exemplul (1) este o bună ilustrare a unor astfel de tehnici. Următoarea sistematizare ne poate arăta mai clar tipurile de tehnici de argumentare:

Aplicația 1:

Fie următoarea secvență discursivă :

„Istoricii artiști și moraliști istorici ocupă locurile de frunte; ei produc operele care se citesc, ei reprezintă genul. Erudiții, care grămădesc materialele istoriei ce se scrie astăzi, nu ies din obscuritate, și rezultatele lor pătrund numai falsificate de lipsa de critică și studiul superficial al celor pentru care se rezervă titlul de istoric” (Nicolae Iorga, *Cum se scrie istoria ?*, în: Sanda Ghimpu, Alexandru Țiclea, *Retorica : texte alese*, Casa de editură și presă „ȘANSA” S.R.L., București, 1993, p. 392).

Cerințe :

- Să se determine forma și conținutul argumentărilor din acest fragment.
- Să se stabilească tipul de argumentare regăsit.
- Delimitați propozițiile temei și propozițiile cu rol de concluzii.
- Este posibil ca propoziția-concluzie să îndeplinească rolul de temei pentru una sau alta dintre premisele argumentării date ? Argumentați răspunsul și dați exemple.

3. Argumentarea prin deducție inferențială

Tehnicile de argumentare bazate pe deducție inferențială asigură caracterul necesar al întemeierii concluziei datorită *relațiilor de adevăr* care există între propozițiile ce constituie premisele argumentării. Prin urmare, astfel de tehnici de argumentare utilizează raționamente care au între premisele lor *propoziții compuse*. Numai propozițiile compuse exprimă relațiile de adevăr dintre diferite propoziții simple. Tehnicile de argumentare prin deducție inferențială se vor diferenția în două categorii, după dimensiunea argumentării în care ele sunt folosite: *susținerea* sau *respingerea*.

3.1. Tehnici de susținere a argumentării

Sunt determinate pornind de la principalele propoziții compuse care pot îndeplini rolul de premise. Vom delimita: tehnici de susținere bazate pe implicație, tehnici de susținere bazate pe disjuncție, tehnici de susținere bazate pe implicații și disjuncții (dileme).

a) **Tehnicile de susținere bazate pe implicație** sunt acelea care au printre premise una sau mai multe *propoziții implicative*. Aceste propoziții exprimă acea relație de determinare dintre două propoziții simple, astfel încât este imposibil ca *antecedentul* să fie adevărat, iar *secventul* să fie fals. *Matricea de adevăr* a propoziției implicative³ care angajează două propoziții simple notate (p), respectiv (q) este următoarea:

p	q	$p \rightarrow q$
1	1	1
1	0	0
0	1	1
0	0	1

Ne interesează următoarea relație ce rezultă din matricea de adevăr a implicației:

$$A(p) \rightarrow A(q)$$

---

³ Nu este locul aici pentru a intra în detaliile privitoare la discuțiile care s-au purtat în legătură cu interpretarea verifuncțională a propozițiilor compuse, chestiune care aparține, prin excelență, domeniului logicii moderne. Remarcăm însă, în legătură cu implicația, faptul că s-a discutat îndelung despre “paradoxele implicației”, determinate de interpretarea matricială propusă de Bertrand Russell în *Principia Mathematica*. Reacția cea mai dură a venit din partea lui Clarence Irving Lewis, care a introdus termenul de “implicație strictă”. O analiză a raporturilor

care ne spune că adevărul antecedentului (p) atrage după sine adevărul secventului (q), cum rezultă din prima linie a matricei de adevăr prezentate.

Fie următoarea ilustrare:

- (5) Dacă diagonalele unui patrulater sunt egale, el este dreptunghi.
 Dacă un patrulater este dreptunghi, atunci are unghiurile drepte.
 Deci :Dacă diagonalele unui patrulater sunt egale, atunci el are unghiurile drepte.

Și premisele, și concluzia sunt propoziții compuse implicative. Primele susțin (întemeiază) pe cea din urmă. Tehnica de argumentare are următoarea formă:

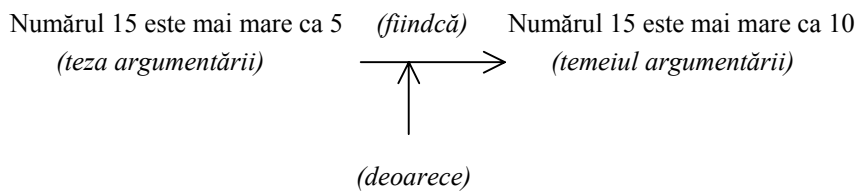
$$\begin{array}{l} (6) \ p \rightarrow q \\ \quad q \rightarrow r \\ \hline \quad p \rightarrow r \end{array}$$

Ea poate fi exprimată în limbajul curent astfel: secventul secventului este secventul antecedentului (consecința consecinței este consecința condiției) și este cunoscută în logica tradițională sub denumirea de *raționamentul ipotetic pur*. O astfel de tehnică de susținere exprimă, de fapt, proprietatea tranzitivității implicației logice.

Să analizăm exemplul următor:

- (7) Dacă un număr este mai mare ca 10, atunci el este mai mare ca 5.
 Numărul 15 este mai mare ca 10.
 Deci : Numărul 15 este mai mare ca 5.

cu următoarea structură argumentativă:

Dacă un număr este mai mare ca 10, atunci el este mai mare ca 5
 (*fundamentul argumentării*)

care exprimă următoarea tehnică de argumentare:

$$\begin{array}{l} (8) \ p \rightarrow q \\ \quad p \\ \hline \quad q \end{array}$$

prin intermediul căreia propoziția exprimată prin q („Numărul 15 este mai mare ca 5.”) este susținută ca adevărată în baza propozițiilor p („Numărul 15 este mai mare ca 10.”) și $p \rightarrow q$ (Dacă un număr este mai mare ca 10, atunci el este mai mare ca 5.”) date ca adevărate. Această tehnică de argumentare este cunoscută sub numele de *modus ponendo-ponens* și rezultă direct din exigența deja enunțată: $A(p) \rightarrow A(q)$.

Dacă implicația dintre cele două propoziții simple este reciprocă (adică dacă antecedentul implică secventul, dar și secventul implică antecedentul), avem o propoziție compusă cunoscută sub numele de *echivalență logică*. Ea are următoarea matrice de adevăr:

p	q	$p \equiv q$
1	1	1
1	0	0
0	1	0
0	0	1

din care rezultă relațiile:

$$A(p) \rightarrow A(q)$$

$$A(q) \rightarrow A(p)$$

Ele sunt suportul a două tehnici de susținere (*modus ponendo-ponens*) bazate pe implicație reciprocă:

(9)	$p \equiv q$	Poligonul ABC este triunghi, dacă și numai dacă are trei laturi.
	p	Poligonul ABC este triunghi.
	q	Deci : Poligonul ABC are trei laturi.

și:

(10)	$p \equiv q$	Poligonul ABC este triunghi, dacă și numai dacă are trei laturi.
	q	Poligonul ABC are trei laturi.
	p	Deci : Poligonul ABC este triunghi.

b) Tehnicile de susținere bazate pe disjuncție sunt acele forme de raționament în care una dintre premise este o propoziție disjunctivă. *Disjuncția inclusivă* exprimă acea relație de determinare dintre două propoziții simple, astfel încât este imposibil ca ambele propoziții să fie false: dacă una este falsă, cealaltă este în mod necesar adevărată. Matricea de adevăr a disjuncției inclusive este următoarea:

p	q	$p \vee q$
1	1	1
1	0	1
0	1	1
0	0	0

Să reținem următoarele relații care rezultă din matricea de adevăr a disjuncției inclusive:

$$F(p) \rightarrow A(q)$$

$$F(q) \rightarrow A(p)$$

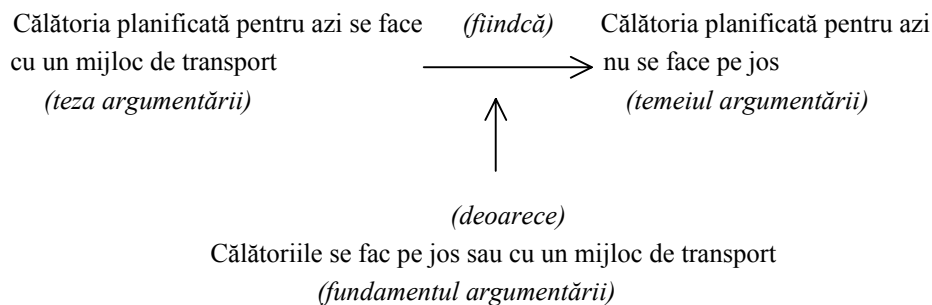
Din aceste exigențe putem deduce următoarele tehnici de susținere a unei teze:

$$(11) \quad \begin{array}{l} p \vee q \quad \text{Călătoriile se fac pe jos sau cu un mijloc de transport.} \\ \hline \neg p \quad \text{Călătoria planificată pentru azi nu se face pe jos.} \\ \hline q \quad \text{Deci : Călătoria planificată pentru azi se face cu un mijloc de transport.} \end{array}$$

sau:

$$(12) \quad \begin{array}{l} p \vee q \quad \text{Călătoriile se fac pe jos sau cu un mijloc de transport.} \\ \hline \neg q \quad \text{Călătoria planificată pentru azi nu se face cu un mijloc de transport.} \\ \hline p \quad \text{Deci : Călătoria planificată pentru azi se face pe jos.} \end{array}$$

Ele pot fi lesne urmărite în forma argumentativă:

Se constată cu ușurință că fiecare concluzie e susținută ca adevărată de premisele raționamentelor date. Aceste tehnici de argumentare se numesc *modus tollendo-ponens*.

Aceleași două tehnici de susținere pot fi ilustrate și dacă pornim de la o premisă cu rol de *disjuncție exclusivă*.

c) Tehnici de susținere bazate pe implicații și disjuncții. Tehnicile de susținere a unei teze pot avea drept suport și raționamente care au ca premise atât propoziții implicative, cât și propoziții disjunctive. Cele mai cunoscute raționamente de acest tip sunt *dilemele*. Fie raționamentul:

- (13) Dacă merg la film, voi vedea actorul meu preferat.
 Dacă merg la repetiție, voi reuși să susțin recitalul de pian.
 Dar merg la film sau la repetiție.
 Deci : Voi vedea actorul preferat sau voi reuși să susțin recitalul de pian.

El are următoarea formă:

$$\begin{array}{l}
 (14) \quad p \rightarrow q \\
 \quad \quad r \rightarrow s \\
 \quad \quad \underline{p \vee r} \\
 \quad \quad \quad q \vee s
 \end{array}$$

care ne arată că suntem în prezența a două premise implicative și a uneia disjunctive. Aceste trei premise susțin adevărul concluziei, care e o propoziție disjunctivă.

Întrucât premisa disjunctivă *afirmă* antecedentii premiselor implicative, avem de-a face cu o *dilemă constructivă*. Dacă din antecedentii premiselor implicative rezultă secvenți diferiți, dilema se numește *complexă*, iar dacă rezultă același secvent, dilema se numește *simplă*. În exemplul (13), dilema este complexă, în exemplul (15), dilema este simplă:

- (15) Dacă merg la film, atunci voi vedea actorul preferat.
 Dacă merg la teatru, atunci voi vedea actorul preferat.
 Dar merg la film sau la teatru.
 Deci : Voi vedea actorul preferat.

și are următoarea formă:

$$\begin{array}{l}
 (16) \quad p \rightarrow q \\
 \quad \quad r \rightarrow q \\
 \quad \quad \underline{p \vee r} \\
 \quad \quad \quad q
 \end{array}$$

Aplicația 2:

Să ne reamintim matricele de adevăr ale implicației, disjuncției inclusive, incompatibilității. Stabiliți, pe baza analizei lor, tehnici de argumentare care nu duc la concluzii certe. Ilustrați cu exemple astfel de tehnici.

Exemplu :

Dacă un număr este mai mare ca 10, atunci este mai mare ca 5.

Numărul 7 nu este mai mare ca 10 (adevărat).

Deci : Numărul 7 nu este mai mare ca 5 (fals).

și :

Dacă un număr este mai mare ca 10, atunci el este mai mare ca 5.

Numărul 3 nu este mai mare ca 10 (adevărat).

Deci : Numărul 3 nu este mai mare ca 5 (adevărat).

care ilustrează linia a treia a matricei implicației.

Aplicația 3:

Fie următoarea secvență discursivă :

„Era într-o duminică, în ajunul zilei de 7 noiembrie. Puținele mele lucruri și cărțile încăpură toate într-o camionetă, fiindcă după despărțirea mea de părinți nu mai cumpărasem nimic, inflația, care fusese curmată abia în '47, redusese atât de mult valoarea salariilor noastre, încât abia îmi ajungeau banii pentru mâncare și pentru unele cărți strict necesare pregătirii doctoratului meu. Cu un an în urmă fuseseș numit asistent la catedra de litere și filosofie, întâi la catedra marelui poet și filosof..., de filosofia culturii, creată mai demult special pentru el, apoi la istoria filosofiei, fiindcă adepții marelui poet și filosof mă izolară curând de el și înțelesei fără să mi se spună că era mai bine să trec la altă catedră” (Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, I, Editura Cartea Românească, București, 1987, p. 205).

Cerințe :

- a) Să se identifice tehnicile de argumentare utilizate în acest fragment.
- b) Să se stabilească ce fel de tehnici sunt.
- c) Să se determine indicatorii argumentării prin care se introduc aceste tehnici de argumentare.
- d) Care sunt temeiurile și care este teza, pentru fiecare tehnică de argumentare în parte ?

Aplicația 4:

Fie următorul fragment :

„Așadar, cum să judecăm dreaptă ocara ce se aduce Elenei, ea care ori s-a îndrăgostit, ori s-a lăsat convinsă prin discurs, ori a fost răpită cu forța, ori s-a supus unei necesități divine – și, în oricare din aceste situații, scapă de învinuire?” (Gorgias, *Elogiul Elenei*, în: *Filosofia greacă până la Platon*, II, 2, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 478).

- a) Să se construiască, pornind de la exemplul dilemei, argumentarea pe care o propune fragmentul invocat.
- b) Să se determine natura tehnicii de argumentare utilizată (simplă sau complexă, constructivă sau distructivă).
- c) Construiți exemple similare de argumentări, identificând toate formele posibil de construit.

Aplicația 5:

Urmăriți acest fragment :

„Episcopul nu era atât de mișcat cum s-ar fi putut crede. I se părea că nu simte prezența lui Dumnezeu în felul acesta de a muri. La drept vorbind – pentru că micile contradicții ale sufletelor mari se cer deopotrivă scoase la iveală – el, care cu alt prilej râdea cu atâta poftă când i se spunea «înălțimea sa», era oarecum jignit că nu i se spusese «monsensiore» și era cât pe ce să spună și el «cetățene». Avea o poftă de familiaritate ursuză, destul de obișnuită la medici și la preoți, dar cu care el nu era deprins. La urma urmei, omul acesta, convenționalul acesta, reprezentantul poporului, fusese pe vremuri atotputernic ; pentru întâia dată, poate, în viața lui, episcopul se simți pornit să fie aspru” (Victor Hugo, *Mizerabilii*, I, Editura pentru literatură, București, 1969, p. 55).

- a) Stabiliți argumentările pe care le conține acest fragment.
- b) Determinați forma tehnicilor de argumentare.
- c) Evaluați argumentările delimitate.

3.2. Tehnici de respingere a argumentării

Există și tehnici de argumentare prin intermediul cărora o teză este respinsă. Ele au ca suport aceleași propoziții compuse în calitate de premise, dar pun în valoare alte relații ce rezultă din matricea de adevăr a acestor propoziții compuse.

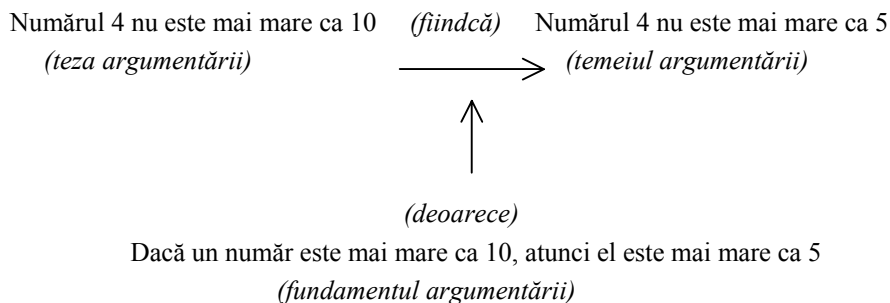
a) Tehnici de respingere bazate pe implicație. Ultima linie a matricei implicației pune în evidență următoarea relație:

$$F(q) \rightarrow F(p)$$

Raționamentul:

- (17) Dacă un număr este mai mare ca 10, atunci el este mai mare ca 5.
 Numărul 4 nu este mai mare ca 5.
 Deci : Numărul 4 nu este mai mare ca 10.

are următoarea formă argumentativă:

și are structura următoare:

$$\begin{array}{r}
 (18) \quad p \rightarrow q \\
 \quad \quad \underline{-q} \\
 \quad \quad \quad -p
 \end{array}$$

care exprimă exact exigența de care am amintit. Prin afirmarea ca adevărată a propoziției compuse ($p \rightarrow q$) și prin negarea secventului său ($-q$) negăm (adică respingem ca adevărat) antecedentul (p). Suntem în prezența unei *tehnici de respingere* a unei propoziții ce poartă numele de *modus tollendo-tollens*, după denumirea cunoscută a raționamentului utilizat. Dacă această propoziție este susținută ca teză într-o argumentare, atunci tehnica de respingere dată intră imediat în acțiune când interlocutorul urmărește să respingă teza. Misiunea lui este aceea de a găsi un secvent sau o consecință false ale tezei date.

b) Tehnici de respingere bazate pe incompatibilitate. Propoziția de incompatibilitate are următoarea matrice de adevăr:

p	q	$p \uparrow q$
1	1	0
1	0	1
0	1	1
0	0	1

care ne arată că cele două propoziții (p) și (q) nu pot fi adevărate împreună: dacă una este adevărată, cealaltă este falsă. Se desprind de aici următoarele reguli:

$$A(p) \rightarrow F(q)$$

$$A(q) \rightarrow F(p)$$

Aceste relații dau naștere la două tehnici de respingere, cunoscute sub numele de *modus ponendo-tollens*:

(19) $p \uparrow q$	Acțiunile sunt obligatorii sau interzise.
$\frac{p}{-q}$	A frecvența cursurilor școlii primare este o acțiune obligatorie.
	Deci : A frecvența cursurilor școlii primare nu e o acțiune interzisă.

și:

(20) $p \uparrow q$	Acțiunile sunt obligatorii sau interzise.
$\frac{q}{-p}$	Maltratarea semenului este o acțiune interzisă.
	Deci : Maltratarea semenului nu e o acțiune obligatorie.

Se observă ușor că premisele sunt temeuri pentru respingerea concluziilor (pentru declararea lor ca false). Dacă una dintre aceste concluzii este susținută ca teză a argumentării, atunci este suficient ca interlocutorul care vrea s-o respingă să găsească o propoziție contrară adevărată. Aceleași două tehnici de respingere se regăsesc și dacă propoziția compusă cu rol de premisă este o *disjuncție exclusivă*.

c) Tehnici de respingere bazate pe dilemă. Dilemele pot genera și tehnici de respingere. Dacă secvenții premiselor implicative sunt negați în premisa disjunctivă, atunci această operație atrage după sine negarea antecedentilor premiselor implicative în concluzie. În acest caz, dilema se numește *distructivă: simplă* (când din același antecedent rezultă secvenți diferiți) și *complexă* (când din antecedenti diferiți rezultă secvenți diferiți). Exemplul dat la analiza tehnicilor de susținere poate fi util prin adaptare:

(21)	Dacă merg la film, voi vedea actorul preferat.
	Dacă merg la repetiție, voi reuși să susțin recitalul de pian.
	Dar nu am văzut actorul preferat sau nu am susținut recitalul de pian.
	Deci : Nu am mers la film sau nu am fost la repetiție.

El exprimă o *dilemă distructivă complexă* de forma :

$$(22) \quad p \rightarrow q$$

$$r \rightarrow s$$

$$\frac{-q \vee -s}{-p \vee -r}$$

În exemplul:

- (23) Dacă merg la film, voi vedea actorul preferat.
 Dacă merg la film, mă întâlnesc cu colega de bancă.
 Dar nu am văzut actorul preferat sau nu m-am întâlnit cu colega de bancă.
 Deci : Nu am fost la film.

regăsim o *dilemă distructivă simplă* de forma :

$$(24) \quad \begin{array}{l} p \rightarrow q \\ p \rightarrow s \\ -q \vee -s \\ \hline -p \end{array}$$

Observație: *Evaluarea tehnicilor de argumentare bazate pe deducție inferențială se face în același mod ca și inferențele (raționamentele) pe care ele se fundează. Așadar, metodele de verificare a validității inferențelor, studiate la cursul de logică (metoda tabelor de adevăr, metoda reducerii la absurd etc.), rămân instrumente utilizate și pentru determinarea corectitudinii tehnicilor de argumentare*

Aplicația 6:

Să fim atenți la următorul fragment :

„Când în Moldova Unirea era chestiunea arzătoare a zilei, agenții separatismului, care se serveau de toate armele pentru a combate marea și eterna noastră dorință națională, asupra soartei Iașilor, împrospătând un cântec căzăcesc din timpul lui Vasile-vodă, ei se boceau în gura mare asupra frumuseții Iașilor pierdută, asupra palaturilor sale prefăcute în ruine, asupra sărăciei locuitorilor ei, asupra stingerii unui centru de lumină, în sfârșit gazetele lor, broșurile lor, memoarele, propaganda lor erau pline de îngrijiri, de suspine și de lacrimi pentru viitorul bieților Iași, și cu toate acestea nimenea nu s-a uitat la ele !

Pentru mine, domnilor, ca și pentru toți acei din Moldova care s-au luptat pentru Unire, care și astăzi profesază această sacră religiune sinceramente și nu cu restricțiuni mentale (...), Unirea nu poate să fie aducătoare de pagube, nu unui oraș, dar unei singure familii, dar unui singur individ. Ce poate face fericirea, întărirea și îmbogățirea unei țări și a unei națiuni nu poate să facă nenorocirea, slăbirea și sărăcia nimănui în parte...” (Mihail Kogălniceanu, *Discurs în*

Comisia Centrală pentru fixarea capitalei Principatelor Unite la București, în: Sanda Ghimpu, *op.cit.*, p. 211).

Cerințe :

- a) Identificați tehnicile argumentative prin care oratorul respinge teza „Mutarea capitalei la București ar însemna o distrugere a Iașilor”.
- b) Analizați tipurile de raționamente prin care se realizează această respingere.

Aplicația 7 :

Fie următoarea argumentare :

Dacă plouă și temperatura este sub zero grade, atunci pe stradă se face polei. Fiindcă se face polei, există pericolul producerii accidentelor de circulație. Prin urmare, dacă plouă și temperatura este sub zero grade, există pericolul producerii accidentelor de circulație.

- a) Determinați forma logică a acestei argumentări.
- b) Exprimați această argumentare sub forma unei formule logice.
- c) Cum se numește această tehnică de susținere a unei teze ?
- d) Stabiliți validitatea acestei tehnici de argumentare prin cele două metode.
- e) Construiți, cu aceleași propoziții, o argumentare nevalidă ; stabiliți aceasta prin una dintre cele două metode.

Aplicația 8:

Avem următorul fragment :

„Din modul cum satul își înțelege existența, mai rezultă și un al doilea aspect și alte consecințe, care merită să fie reținute. Satul, situat în inima unei lumi, își e oarecum sieși suficient. El n-are nevoie de altceva decât de pământul și de sufletul său și de un pic de ajutor de sus, pentru a-și suporta cu răbdare destinul. Această naivă suficiență a făcut bunăoară ca satul românesc să nu se lase impresionat, tulburat sau antrenat de marile procese ale «istoriei». Satul e atemporal. Conștiința surdă, moccind sub spuza grijilor și a încercărilor de tot soiul, conștiința de a fi o lume pentru sine a dat satului românesc în cursul multelor secole foarte mișcate acea tărie fără pereche de a boicota istoria, dacă nu altfel, cel puțin cu imperturbabila sa indiferență” (Lucian Blaga, *Elogiul satului românesc*, în: *Discursuri de recepție la Academia Română*, Editura Albatros, București, 1980, pp. 257-258).

Cerințe :

- a) Găsiți tehnici de argumentare prin intermediul cărora Blaga face acest elogiul satului românesc.
- b) Delimitați forma logică a acestor tehnici.
- c) Stabiliți dacă tehnicile de argumentare utilizate sunt valide sau nu.

Aplicația 9:

Să urmărim textul :

„Când se abat marile urgii, oamenii bogați, posedanții de toate felurile, sunt imediat gata de ducă. Ei n-au legături organice cu pământul țării și se despart ușor de orașele sau de castelele în care locuiesc, siguri că vor găsi, cu aurul lor, în alte țări, alte orașe și alte castele, unde vor putea continua viața ușoară de belșug... Țăranul nu pleacă nici de voie, nici de nevoie. El n-are unde să-și mute sărăcia, pentru că, smuls de pe ogorul lui, ar fi osândit să piară ca un arbore smuls din rădăcini. De aceea țăranul e pretutindeni păstrătorul efectiv al teritoriului național” (Liviu Rebreanu, *Laudă țăranului român*, în: *Discursuri de recepție...*, ed.cit., p. 284).

Cerințe :

- a) Delimitați indicatorii argumentării în textul lui Rebreanu.
- b) Stabiliți tehnicile de argumentare.
- c) Exprimați aceste tehnici și întreaga argumentare ca formule logice.
- d) Determinați validitatea acestora prin metoda tabelelor de adevăr.

4. Argumentarea prin deducție silogistică

Argumentarea prin deducție silogistică este o formă de întemeiere a unei teze în baza unor tehnici (raționamente) în care trecerea necesară de la premise la concluzie este determinată de relațiile dintre noțiunile angajate în propozițiile ce îndeplinesc rolul de premise. Structura și exigențele unor astfel de raționamente au fost deja studiate. Nu ne rămâne decât să delimităm tehnicile de argumentare bazate pe relațiile dintre noțiuni. Ele vor fi:

- a) *tehnici imediate de argumentare* (care utilizează raționamente imediate);
- b) *tehnici mediate de argumentare* (care utilizează raționamente mediate).

4.1. Tehnicile imediate de argumentare

Se pot identifica fie pornind de la structura de pătrat logic a propozițiilor categorice, fie de la anumite operații care se aplică subiectului, respectiv predicatului unei propoziții categorice.

a) Tehnicile imediate bazate pe structura de pătrat logic a propozițiilor categorice valorifică relațiile ce se manifestă între cele patru tipuri de propoziții categorice: universal-affirmative (A), universal-negative (E), particular-affirmative (I) și particular-negative (O). Aceste relații asigură trecerea necesară de la o propoziție la alta. În baza relației de subalternare dintre propoziția (SaP) și propoziția (SiP), dacă propoziția (SaP) este adevărată, atunci este adevărată și propoziția (SiP). Prin urmare, SaP este un temei al lui SiP, ca în exemplul:

Unele păsări sunt vertebrate *fiindcă* toate păsările sunt vertebrate.

Întrucât din temeii (SaP) se deduce adevărul concluziei (SiP), suntem în prezența unei *tehnici de susținere* a tezei. În baza relației de contradicție dintre propozițiile (SaP) și (SoP), dacă (SaP) este adevărată, atunci (SoP) este falsă, ca în exemplul:

Este fals că unii halogeni nu sunt monovalenți *fiindcă* toți halogenii sunt monovalenți.

Cum temeii (SaP) dovedește falsitatea concluziei, avem de-a face cu o *tehnică de respingere* a tezei.

Prezentăm toate tehnicile de argumentare care pot fi determinate pornind de la structura de pătrat logic în care pot fi așezate propozițiile categorice:

Tehnici de susținere:

SaP	→	SiP	-(SiP)	→	SoP
-(SaP)	→	SoP	-(SiP)	→	SeP
SeP	→	SoP	-(SoP)	→	SiP
-(SeP)	→	SiP	-(SoP)	→	SaP

Tehnici de respingere:

SaP	→	-(SoP)	-(SiP)	→	-(SaP)
SaP	→	-(SeP)	-(SoP)	→	-(SeP)
SeP	→	-(SiP)	SiP	→	-(SeP)
SeP	→	-(SaP)	SoP	→	-(SaP)

pe structura cărora pot fi date ilustrări diferite..

Aplicația 10:

Fie propoziția:

Cine s-a fript cu ciorbă suflă și-n iaurt.

Cerințe:

a) Să se determine: contrara, contradictoria și subalternă propoziției date.

- b) Să se construiască argumentări în baza relațiilor de contrarietate, contradicție și subalternare în care: propoziția dată să fie temei pentru respingerea propoziției contrare; propoziția contradictorie să fie temei pentru propoziția dată; propoziția subalternă să fie temei pentru respingerea propoziției date; propoziția dată să fie teza respinsă de propoziția contrară.
- c) Ilustrați cu exemple aceste argumentări.

Aplicația 11:

Să presupunem că propoziția „Unele pasiuni sunt dăunătoare activității echilibrate.” este un fals argument pentru celelalte propoziții categorice cu care formează o structură de pătrat logic. Să se determine:

- a) Argumentările corecte care pot fi susținute pornind de la exigențele pătratului logic în care propoziția dată este un temei.
- b) Argumentările incorecte pe care o astfel de propoziție le poate genera.

b) Tehnici imediate bazate pe operații aplicate propozițiilor categorice. Se pot identifica tehnici de argumentare având ca punct de plecare anumite operații aplicate unei propoziții categorice: *conversiunea*, *obversiunea*, *contrapозиția* și *inversiunea*.

Conversiunea este o tehnică de susținere a unei teze, deoarece o propoziție dată (premise) dovedește adevărul propoziției obținute prin schimbarea reciprocă a locului subiectului și predicatului premisei.

Exemplul:

Unii dintre oamenii imaginativi sunt poeți *fiindcă* toți poeții sunt imaginativi.

ilustrează o tehnică de susținere prin conversiune a tezei „Unii dintre oamenii imaginativi sunt poeți”.

Obversiunea este și ea o tehnică de susținere a unei teze. Este adevărat, o susținere pe o cale mai ocolită, dar susținere. Schimbând calitatea premisei și negându-i predicatul, obversiunea nu face decât să aplice premisei o dublă negație, adică să o aducă la forma inițială afirmativă.

Exemplul:

Nici un om nu e netalentat într-o activitate *fiindcă* toți oamenii sunt talentați într-o activitate.

ne arată că teza („Nici un om nu e netalentat într-o activitate.”) e o propoziție adevărată în baza echivalenței sale logice cu propoziția temei („Toți oamenii sunt talentați într-o activitate.”).

Contrapозиția susține o anumită teză în virtutea adevărului unei propoziții-temei care are ca subiect negația predicatului tezei și ca predicat fie subiectul tezei (contrapозиția parțială), fie negația subiectului tezei (contrapозиția totală).

Exemplul:

Nici un om lipsit de imaginație nu e poet *fiindcă* toți poeții sunt oameni imaginativi.

reprezintă o argumentare realizată prin tehnica contrapозиției.

În sfârșit, inversiunea susține o teză în virtutea unui temei concretizat într-o propoziție care are ca subiect negarea subiectului tezei, iar ca predicat fie predicatul tezei (inversiune parțială), fie negarea predicatului tezei (inversiune totală).

Exemplul:

Unii oameni care nu sunt poeți sunt lipsiți de imaginație *fiindcă* toți poeții sunt imaginativi.

concretizează o argumentare bazată pe tehnica inversiunii.

Aplicația 12:

Andrei ia parte, împreună cu părinții și rudele sale, la o masă festivă. Privind invitații, el face următoarele observații :

- a) Unii dintre invitați au părul blond.
- b) Toți cei cu părul blond au ochii căprui.
- c) Nu există invitați cu ochii căprui care să fi dansat împreună.
- d) Există cel puțin un invitat care a dansat cu fiecare dintre ceilalți de sex opus.
- e) Mami nu a dansat deloc.
- f) Unchiul Grațian nu are ochii căprui, dar a dansat cu o invitată cu părul blond.

Considerând că observațiile lui Andrei se concretizează în propoziții adevărate, să se determine care dintre propozițiile următoare pot fi susținute pe baza lor și care pot fi respinse :

- a) Toți invitații au dansat cel puțin un dans.
- b) Nici unul dintre invitații care nu au ochi căprui nu are părul blond.
- c) Unii dintre invitați au ochi căprui.
- d) Cel puțin un invitat blond a dansat cu unul care are ochi căprui.
- e) Nici un invitat nu are părul blond.
- f) Mami nu are ochi căprui.

4.2. Tehnici mediate de argumentare silogistică

Tehnicile mediate de argumentare silogistică sunt acelea în care temeiul se concretizează în cel puțin două propoziții.

Cea mai cunoscută tehnică de acest fel este *silogismul*. Altele sunt *entimema*, *epicherema*, *polisilogismul* și *soritul*.

a) Silogismul a fost analizat, ca formă de raționament, de Aristotel în *Analitica primă* și rămâne una dintre contribuțiile cele mai însemnate ale logicianului Antichității grecești în acest domeniu. Definiția, structura, legile, figurile și modurile silogismului au fost analizate în cursul de logică. În această secțiune, ne va interesa *silogismul ca tehnică de argumentare*, adică în calitate de instrument logic al susținerii sau respingerii unei teze. Evident, multe dintre cunoștințele generale privind silogismul ne vor fi de folos pentru a arăta particularitățile lui ca tehnică de argumentare⁴. Câteva sublinieri vor pune mai bine în relief caracteristicile silogismului ca tehnică de argumentare.

■ În argumentarea curentă, aceea pe care o întâlnim permanent în dezbaterile cotidiene, silogismul acționează ca o tehnică de argumentare – de cele mai multe ori – sub forma prescurtată a *entimemei*, numită încă din Antichitate de Aristotel *silogism retoric*. Fie următoarea argumentare:

„Suferințele morale, pe lângă care pălesc durerile fizice, stârnesc mai puțină milă, *fiindcă* nu se văd” (Balzac).

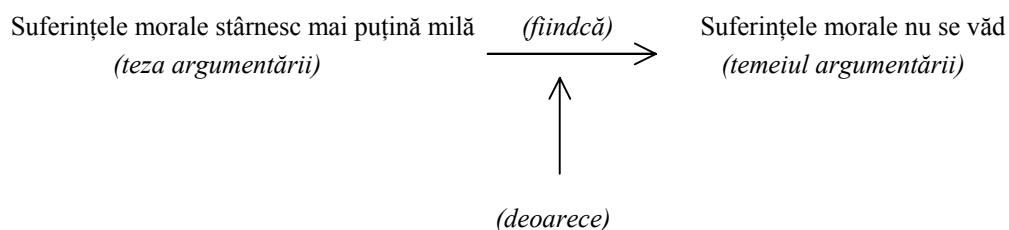
Propoziția „Suferințele morale stârnesc mai puțină milă.” este *teza* argumentării. Propoziția „Suferințele morale nu se văd.” este *temeiul* argumentării. Trecerea de la teză la temei este asigurată de *fundamentul* argumentării (care nu apare explicit, dar se concretizează în propoziția: „Suferințele care nu se văd stârnesc mai puțină milă.”). În forma completă, argumentarea arată astfel:

Suferințele care nu se văd stârnesc mai puțină milă.

Suferințele morale nu se văd.

Deci : Suferințele morale stârnesc mai puțină milă.

Avem, în acest exemplu, un silogism de figura I, modul *Barbara*. El ilustrează structura argumentării, pe care am ilustrat-o în capitolul introductiv dedicat argumentării:

⁴ Asupra silogismului s-a scris enorm. Pentru o informare privind principalele aspecte ale acestei problematice, trimitem la două monografii, astăzi clasice: Otto Bird, *Syllogistic and Its Extensions*, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New-Jersey, 1964; Ion Didilescu, Petre Botezatu, *Silogistica - Teoria clasică și interpretările moderne*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976;

Suferințele care nu se văd stârnesc mai puțină milă
(fundamentul argumentării)

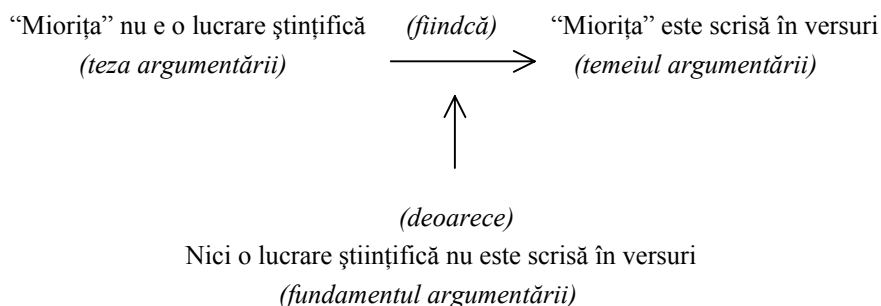
Fundamentul argumentării – fiind îndeobște cunoscut și acceptat – lipsește din argumentarea dată, iar silogismul nu mai beneficiază de premisa majoră („Suferințele care nu se văd stârnesc mai puțină milă.”).

Un silogism din care lipsește unul dintre elementele structurii sale (premissa majoră, premisa minoră sau concluzia) poartă denumirea de entimemă.

Găsiți în scrieri literare sau în texte științifice din manualele voastre astfel de argumentări eliptice și refaceți silogismele cu toate elementele lor.

■ Construcția de argumentări silogistice de tip entimematic se poate face având ca punct de plecare toate cele patru figuri silogistice și toate modurile fiecărei figuri. Deoarece exemplele se dau, de obicei, din figura I, modul *Barbara*, se creează impresia – care e evident falsă – că numai de la această figură se pot determina astfel de tehnici de argumentare. Argumentarea:

Miorița nu e o lucrare științifică *fiindcă* e scrisă în versuri.
este expresia unei tehnici de argumentare bazate pe entimemă din care lipsește premisa majoră. Refăcută în toate elementele ei, argumentarea are următoarea formă:

care e un silogism de figura a II-a, modul *Cesare*:

Nici o lucrare științifică nu este scrisă în versuri.
Miorița este scrisă în versuri.
Deci : *Miorița* nu este o lucrare științifică.

La fel argumentarea:

Unii tineri au înclinație pentru mișcare *fiindcă* unii sportivi sunt tineri.
este expresia prescurtată a unui silogism de figura a III-a, modul *Datisi*:

Sportivii au înclinație pentru mișcare.
Unii sportivi sunt tineri.
Deci : Unii tineri au înclinație pentru mișcare.

■ Entimemele, ca silogisme eliptice, sunt de trei tipuri, în funcție de elementul care lipsește: premisa majoră, premisa minoră sau concluzia. Vom avea trei tehnici de argumentare diferite. În *entimema de ordinul I*, lipsește premisa majoră:

Cuget, deci exist (Descartes).

cu forma completă:

Toți cei ce cugetă există.

Eu cuget.

Deci : Eu exist.

În *entimema de ordinul II*, lipsește premisa minoră:

Exist *fiindcă* toți cei care cugetă există.

În *entimema de ordinul III*, lipsește concluzia:

Toți cei care cugetă există iar eu cuget...

unde evidențierea concluziei este lăsată pe seama interlocutorului.

■ Tehnicile de argumentare prin silogism sunt utilizate atât în *susținerea* unei teze, cât și în *respingerea* tezei contrare. În general vorbind, a întemeia adevărul unei propoziții afirmative înseamnă a o susține ca teză, iar a întemeia adevărul unei propoziții negative înseamnă a respinge propoziția afirmativă corespunzătoare în calitate de teză.

Tehnicile de argumentare prin silogism în care concluzia este o propoziție afirmativă sunt considerate tehnici de susținere.

Exemplul:

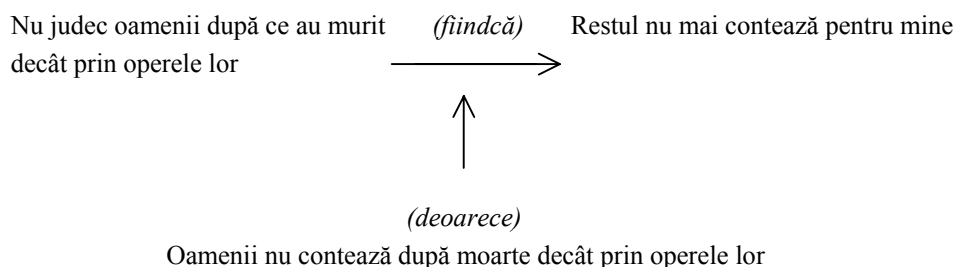
Ionescu e stimat de toți ceilalți colegi *fiindcă* e un om generos.

ilustrează o tehnică de susținere prin silogism cu următoarea formă completă:

Argumentarea:

„Nu judec oamenii după ce au murit decât prin operele lor, restul nu mai are nici o însemnătate pentru mine” (Voltaire).

are următoarea formă:

unde întemeierea tezei „Nu judec oamenii după moarte decât prin operele lor.” este un mijloc de a respinge teza „Judec oamenii după moarte și prin altceva decât prin operele lor”.

Observație: Pentru determinarea corectitudinii (validității) tehnicilor silogistice de argumentare se utilizează metodele cunoscute din logică de determinare a validității modurilor silogistice.

Aplicația 13:

Fie următoarele noțiuni: „european”, „român”, „locuitor din emisfera nordică”.

Cerințe :

- a) Să se construiască, cu ajutorul acestor noțiuni, câte un silogism valid pentru fiecare figură.
- b) Este posibil ca fiecare dintre noțiunile date să îndeplinească funcția de termen mediu într-un silogism astfel construit ? Argumentați răspunsul.
- c) Dați exemple de argumentări care să ilustreze aceste tehnici silogistice.

Aplicația 14:

Să se determine teza argumentată pornind de la următoarele temeuri :

- a) Ceea ce nu e format din părți nu e divizibil.
Sufletul nu e format din părți.
Deci : ?
- b) Orice om e responsabil de actele sale.
Bolnavii mintali nu sunt responsabili de actele lor.
Deci : ?

Cerințe :

- a) Ținând cont de legile silogismului, puteți să determinați dacă tehnicile de argumentare exemplificate sunt corecte sau nu ?
- b) Dacă nu sunt corecte, identificați unde se află erorile.
- c) Construiți tehnici corecte de argumentare pornind de la raționamentele date.

Aplicația 15:

Textul :

„Unii elevi obțin note bune fără să muncească prea mult. Unii elevi muncesc foarte mult, dar nu obțin note bune. Deci notele nu reflectă munca depusă de elev. Prin urmare, sistemul actual de a acorda note nu este cel mai fericit pentru aprecierea elevilor” (Adaptare după : Wayne Grennan, *Argument Evaluation*, Lanham, University Press of America, 1984, p. 325).

este o argumentare. Să se arate:

- a) Care este forma acestei argumentări.
- b) Care sunt temeiurile și care sunt tezele.
- c) Este argumentarea corectă ? Argumentați răspunsurile.

Aplicația 16:

Pornind de la unul dintre silogisme pe care le-ați construit în aplicația 13, îndepliniți următoarele sarcini :

- a) Construiți un polisilogism progresiv și unul regresiv.
- b) Obțineți din ele soritele corespunzătoare.

Aplicația 17 :

Fie următoarea argumentare (din Lautréamont) :

„Melancolia și tristețea sunt începutul îndoielii ; îndoiala e începutul disperării ; disperarea e începutul cumplit al feluritelor trepte ale răutății”.

- a) Să se determine teza acestei argumentări.
- b) Să se stabilească tehnica de argumentare prin intermediul căreia se susține teza.
- c) Puneți în evidență structura acestei argumentări.

Aplicația 18:

Fie următorul fragment :

„Noi suntem condamnați să fim ireductibili sau să ne retragem din luptă. Căci asupra noastră apasă răspunderea întregii vieți a națiunii. Sănătatea sufletului ei ne e încredințată nouă. Iar noi suntem datori să luptăm pentru a-i păstra întru eternitate această imunitate față de decădere și moarte. Cum am putea o clipă să facem vreo concesie Răului, când știm că puterile lui, chiar cu cea mai îndârjită luptă a noastră, tot uriașe rămân, avându-și izvorul în eterna inerție cosmică ? Noi trebuie să fim oracolul, la care să alerge mulțimea în ceasurile de cumpănire a Destinului, spre a-i da lămurire asupra viitorului : căci numai noi gândim mai presus de meschinul timp și spațiu politic-social. Noi trebuie să fim spiritul critic prin care să se lumineze națiunea, când în mizeria luptei ei vieții și în haosul ciocnirilor pătimășe politice, ea vede răsturnată toată scara valorilor și ceea ce socotea sfânt îi este arătat de luptătorii gălăgioși și fără conștiință ca murdare, iar ceea ce i se păruse josnic îi e înfățișat ca ideal” (Vasile Pârvan, *Datoria vieții noastre*, în : V. Goia, *Oratori și elocință românească*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, pp. 260-261).

Cerințe :

- a) Să se determine argumentările care intervin în acest fragment.
- b) Să se identifice indicatorii acestor argumentări.
- c) Să se determine validitatea tehnicilor de argumentare silogistice prin cele două metode.

Aplicația 19 (preluată după logicianul francez Louis Liard) :

Fie următoarea argumentare :

Există plăceri care nu merită să fie căutate ; deci există plăceri care nu sunt virtuose, căci nimic din ceea ce nu merită să fie căutat nu este virtuos.

Cerințe :

- a) Determinați structura tehnicii de argumentare.
- b) Verificați dacă tehnica de argumentare este validă sau nu prin metoda diagramelor Venn.
- c) Converteți premisa minoră a silogismului obținut ; verificați, prin metoda reducerii, dacă rezultă un silogism valid sau nu.

5. Argumentarea prin inducție

În cursul de logică s-a analizat problema inducției, formele pe care le îmbracă această metodă de cunoaștere ca și specificitatea ei în raport cu deducția. Ne interesează, în contextul argumentării, analiza raționamentului inductiv ca tehnică de susținere sau de respingere a unei teze. Indiferent de forma pe care o ia una sau alta dintre tehnicile inductive, utilizarea lor are ca scop întemeierea unei teze, de unde concluzia că ele sunt tehnici de argumentare.

5.1. Argumentarea prin tehnica inducției complete.

În cazul *inducției complete*, concluzia, deși se fundează pe analiza cazurilor individuale și are un caracter universal, este un rezultat necesar al premiselor. Ca în exemplul:

Clorul este monovalent.

Fluorul este monovalent.

Bromul este monovalent.

Iodul este monovalent.

Astatinul este monovalent.

Clorul, fluorul, bromul, iodul, astatinul și numai ele fac parte din halogeni.

Deci : Toți halogenii sunt monovalenți.

Schema unei tehnici de argumentare prin inducție completă este următoarea:

x_1 are proprietatea p

x_2 are proprietatea p

x_3 are proprietatea p

.....

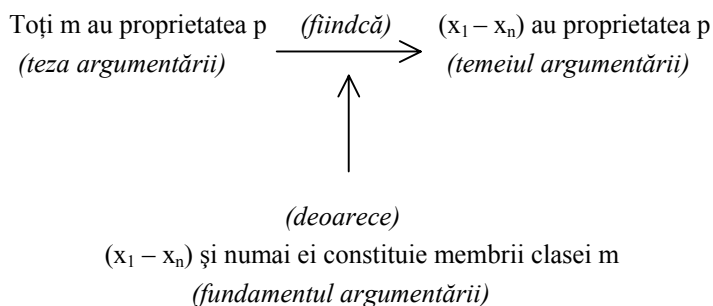
x_n are proprietatea p

$(x_1 - x_n)$ și numai ei constituie membrii clasei m

Deci : Toți m au proprietatea p

Ea poate fi exprimată ca structură argumentativă astfel:

Două condiții trebuie îndeplinite pentru a avea o tehnică de argumentare prin inducție completă: (a) clasa (m) să fie constituită dintr-un număr finit de elemente (dacă această clasă e determinată, de exemplu, de noțiunea „număr natural”, nu putem întemeia o teză cu privire la o proprietate a numerelor naturale pe baza inducției complete pentru simplul motiv că numerele naturale sunt infinite și nu le putem cerceta exhaustiv); (b) toate elementele clasei (m) să fie cercetate din punctul de vedere al prezenței proprietății (p), constatându-se prezența în toate cazurile (dacă un caz nu e cercetat sau dacă într-un caz prezența nu e dovedită, atunci concluzia nu e întemeiată în baza inducției complete).

Aplicația 20:

Luăm următoarea propoziție drept teză a unei argumentări pe care vrem s-o construim :

Procesele psihice participă la formarea individului uman ca personalitate.

Utilizați, pentru întemeierea tezei date, tehnica inducției complete. Exprimați întemeierea ca o structură argumentativă.

5.2. Argumentarea prin tehnica inducției incomplete.

Spre deosebire de tehnica inducției complete, unde sunt cercetate toate cazurile și se constată, pentru fiecare caz în parte, prezența sau absența proprietății, în cazul tehnicii inducției incomplete sunt cercetate doar o parte dintre elementele clasei (m) iar rezultatul *se extrapolează la toți membrii clasei (m)*. Din faptul că sunt investigate doar o parte dintre elementele clasei (m) rezultă *caracterul probabil al concluziei*:

Simionescu practică sporturi nautice.

Solomonea practică sporturi nautice.

Vasilescu practică sporturi nautice.

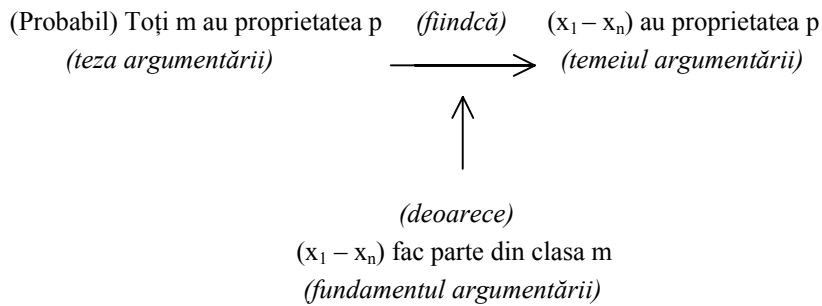
.....
Simionescu, Solomonea, Vasilescu sunt locuitori ai Deltei Dunării.

(Probabil) Toți locuitorii Deltei Dunării practică sporturi nautice.

Schema generală a tehnicii de argumentare prin inducție incompletă este următoarea:

x_1 are proprietatea p
 x_2 are proprietatea p
 x_3 are proprietatea p
.....
 x_n are proprietatea p
($x_1 - x_n$) fac parte din clasa m
(Probabil) Toți m au proprietatea p

cu următoarea structură argumentativă:

Teza întemeiată printr-o tehnică inductivă incompletă are *grade diferite de probabilitate*. Cu cât sunt investigate mai multe cazuri ale clasei (m), constatându-se prezența sau absența proprietății (p), cu atât gradul de probabilitate al concluziei este mai mare.

Aplicația 21:

Considerăm propoziția :

Omul este o ființă care întârzie mereu.

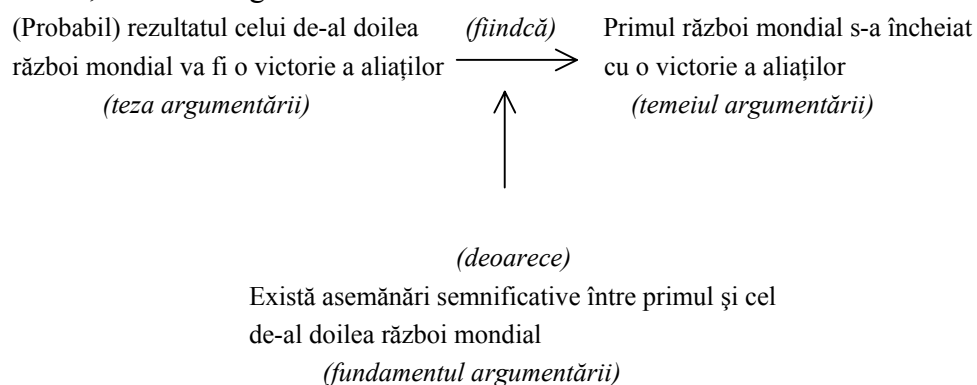
drept teză a unei argumentări. Încercați să întemeiați această teză printr-o tehnică inductivă incompletă.

5.3. Argumentarea prin tehnica analogiei

Este un tip de inducție în care *mersul gândirii este de la singular la singular*. În tehnicile de argumentare bazate pe *raționamente prin analogie* trecerea de la premise la concluzie este asigurată de *relația de asemănare*. Această relație nu este o relație de identitate, care să garanteze caracterul necesar al trecerii de la afirmarea unei proprietăți a unui obiect la afirmarea proprietății și pentru obiectul cu care se aseamănă. De aici, caracterul probabil al extrapolării proprietății și, evident, al concluziei. Să urmărim o argumentare care pune în evidență forța de sugestie a analogiei ca tehnică de susținere a unei teze:

„Războiul mondial este în punctul său culminant. Natural, este destul de hazardat să căutăm în trecut o comparație cu prezentul. Eu cred cu tărie că multe spirite descoperă analogii între situația actuală a războiului și cea care se prezenta la sfârșitul lui 1917. Astăzi dușmanul – căci Japonia, Germania și Italia nu sunt decât unul – are în Pacific un avantaj cert. A luat Singapore, a invadat Indiile olandeze, a copleșit Filipinele, a intrat în Birmania. A putut să se reabiliteze în Cirenaica. Se cramponează energic de pozițiile din Rusia. Mările bântuie de submarinele lor. (...) În toamna lui 1917, inamicul bătuse Rusia și ajunsese până la Caucaz ; tocmai zdrobise în Caporeto armata italiană și împingea avangărzile până la canalul Suez și aproape de Salonic... ; pe frontul principal din Vest inamicul ținea în șah pe francezi, pe englezi și primele trupe ale Americii (...). Or, câteva luni după, acest atac era zdrobit și ofensiva aliaților se declanșa pe toate teatrele până în ziua în care, fără nici o rațiune decisivă în aparență, inamicul a trimis plenipotențiarii săi pentru a capitula în vagonul de la Rethondes. Nu voi afirma în mod cert că acest proces victorios trebuie să se deruleze din nou urmând același ritm și în același timp. Nimic nu este scris dinainte și fatalismul pasiv este, în război, cel mai mare pericol. Dar avem două bune temeuri pentru a înțelege că drama actuală se va termina, ca și precedentă, prin zdrobirea inamicului” (Charles de Gaulle, *Discurs ținut la Londra în 4 martie 1942*, în : *Discours aux Français*, III, Office Français d’Édition, 1947, pp. 33-34).

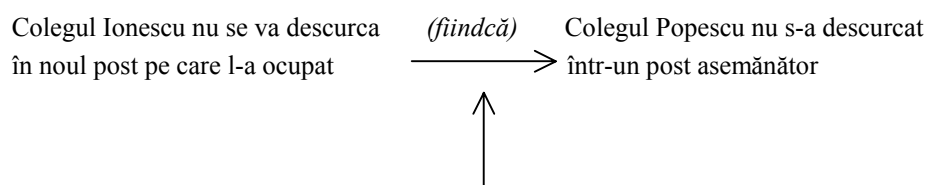
Schematic, structura argumentării este următoarea:

Și teza fundată printr-o tehnică argumentativă bazată pe analogie are *grade diferite de probabilitate*. Aceste grade depind de aspectele sau elementele care determină relația de asemănare dintre obiectele, faptele sau situațiile pe care le vizează raționamentul analogic. Dacă aceste aspecte țin de *esența* obiectelor, atunci probabilitatea concluziei întemeiate va fi mai mare. Dacă aspectele sunt accidentale, evident că probabilitatea concluziei va fi mai scăzută.

Aplicația 22:

Explicați și argumentați anumite situații din colectivele în care sunteți integrat pe baza unor raționamente prin analogie. Exemplu :

(deoarece)

Ionescu și Popescu se aseamănă și ca temperament
și ca pregătire profesională

unde analogia dintre caracteristicile temperamentale și de pregătire se vrea un temei pentru identitatea consecințelor.

Aplicația 23:

Urmăriți și analizați acest fragment :

„Un alt critic afirmativ este, la loc important, entuziastul domn Felix Aderca cu verbozitatea d-sale de dubioasă calitate sentimentală dar de o ireproșabilă naivitate. Fericiți cei săraci cu duhul !

În *Viața literară* I.28, stabilea paralela Eminescu-Arghezi cu logica următoare: «Amândoi s-au hrănit dintr-un poet străin și au revenit la cronicari ; amândoi au sânge străin ; amândoi depășesc curentul politic al vremii ; amândoi sunt chinuți ; amândoi – poeți mari».

Paralela poate urma la infinit : amândoi poartă mustăți ; amândoi sunt bruni ; nici unul nu are dantură falsă ; amândoi și-au schimbat numele etc. etc.” (Eugen Ionescu, *Nu*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 11).

- a) Să se arate care sunt tehnicile de argumentare prin care este susținută teza „Arghezi e un mare poet”.
- b) Să se determine argumentul de ordin logic prin intermediul căruia Eugen Ionescu respinge această argumentare.
- c) Utilizând cunoștințe de la alte discipline (de exemplu, literatură) ați putea să identificați procedeul retoric prin care se respinge teza dată ?

5.4. Evaluarea tehnicilor inductive de argumentare

Tehnicile inductive de argumentare se bazează pe cercetarea experienței imediate, directe și, pe acest fundament, sunt susținute teze care constituie generalizări ale faptelor de observație. Evaluarea lor este diferită de cea a tehnicilor deductive. În cazul tehnicilor deductive de argumentare existau metode prin intermediul cărora puteam determina dacă raționamentele utilizate sunt corecte sau nu. Or, în cazul tehnicilor inductive, sursa întemeierii nu mai este raționamentul deductiv, fundat pe necesitate, ci observarea cazurilor individuale. Din acest motiv, evaluarea va încerca să stabilească de câtă încredere se bucură tehnicile inductive, știut fiind că ele nu pot asigura decât o anumită probabilitate concluziei. Câteva exigențe sunt considerate elementare pentru a evalua astfel de tehnici folosite în cercetare sau în argumentarea obișnuită:

- a) *Numărul de cazuri investigate sau aduse drept temeiuri ale argumentării trebuie să fie destul de mare.*

Teza argumentării are un grad de probabilitate (deci de întemeiere) cu atât mai mare cu cât ea este susținută de un număr mai mare de cazuri individuale, cu cât sunt mai multe astfel de probe în favoarea ei. Este adevărat că niciodată nu se va ajunge la *certitudinea* adevărului concluziei dacă nu sunt epuizate toate cazurile pentru care se susține generalizarea (ca în cazul inducției complete). Generalizarea „Toate lebedele sunt albe.” a fost considerată o propoziție adevărată, susținută de o multitudine de cazuri, dar descoperirea unor exemplare de lebede negre a infirmat-o. Dar tot atât de adevărat este și faptul că, în măsura în care avem mai multe dovezi, șansele adevărului concluziei cresc.

b) *Aspectele care constituie obiect al generalizării și sunt exprimate în teza argumentării trebuie să facă parte din categoria trăsăturilor esențiale ale cazurilor investigate.*

Trăsăturile esențiale unesc elementele unei clase, în timp ce cele accidentale fac diferențele și asigură individualitatea obiectelor unei clase. Oricât am vrea să argumentăm teza „Oamenii sunt ființe cu ochii verzi.”, aducând în sprijinul ei destule exemplare care o susțin, rezultatul va fi negativ pentru că această calitate este una accidentală pentru om. În inducția incompletă, aspectul esențial al cazurilor e necesar pentru buna și productiva funcționare a tehnicii de argumentare. În analogie, aspectele esențiale fac posibilă extrapolarea proprietății de la o situație la alta. În cazul metodelor de cercetare a relațiilor cauzale, factorii care intervin sau care lipsesc trebuie să fie esențiali pentru a putea întemeia concluzii credibile.

6. Conlucrarea tehnicilor de argumentare în construcțiile discursive

Am subliniat faptul că tehnicile de argumentare nu acționează izolat, ci într-o strânsă conlucrare unele cu altele. Numai în acest mod ele pot să-și atingă mai ușor scopul pentru care sunt convocate într-o argumentare: *convingerea interlocutorului cu privire la adevărul tezei*. Tehnicile deductive arată interlocutorului *temeiul rațional* pentru care teza este considerată adevărată, tehnicile inductive aduc interlocutorul în realitatea cotidiană, punând în relief *temeiul faptic* care susține sau respinge teza. Fiecare în parte contribuie într-o anumită măsură la convingerea interlocutorului. Împreună însă ele pot face mult mai mult. Fie următorul dialog imaginar:

„Medicul : Trebuie să luați această pastilă în fiecare dimineață timp de o săptămână.

Domnul : De ce ?

Medicul : Aveți o infecție al cărei tratament necesită antibiotice.

Domnul : De acord, dar de ce ar trebui să iau aceste pastile ?

Medicul : Fiindcă trebuie să vă preocupați de sănătatea dumneavoastră și mijlocul cel mai bun este tratarea acestei infecții.

Domnul : Da, și apoi ? De ce ar trebui să mă preocup de sănătatea mea ?

Medicul : Pentru că fiecare dintre cei care vin la mine se preocupă de sănătatea lui.

Domnul : Și ?

Medicul : Deci toată lumea se preocupă de sănătatea sa.

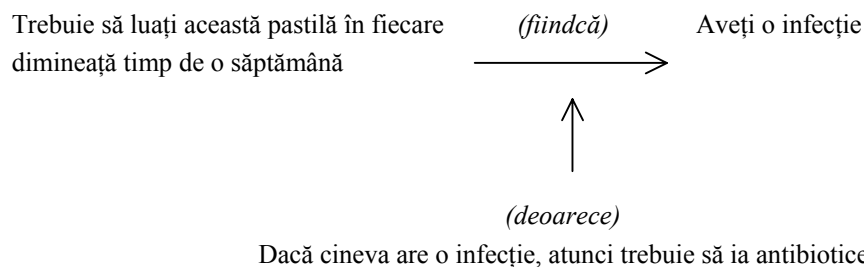
Domnul : Colegul Alexandru nu se preocupă de sănătatea lui și o duce foarte bine !

Medicul : Evident, este posibil, dar avem multe cazuri de pacienți care nu s-au preocupat de sănătatea lor și au sfârșit rău.

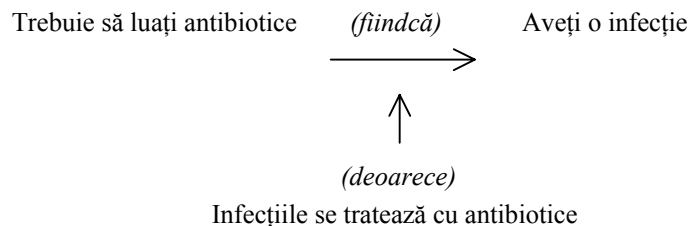
Domnul : A, bine. Cred că voi urma întocmai tratamentul” (Adaptare după Pierre Blackburn, *Logique de l'argumentation*, Éditions du Renouveau Pédagogique, Saint-Laurent, Québec, 1994, p. 185).

El este o argumentare cu o ușoară tentă polemică, la construcția căreia participă următoarele tehnici de argumentare:

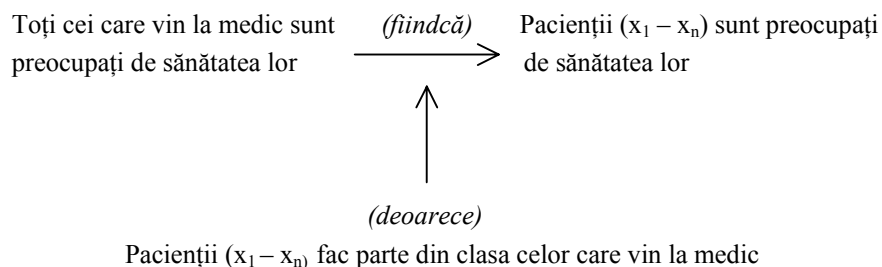
■ O tehnică deductivă inferențială (un mod inferențial *ponendo-ponens*):

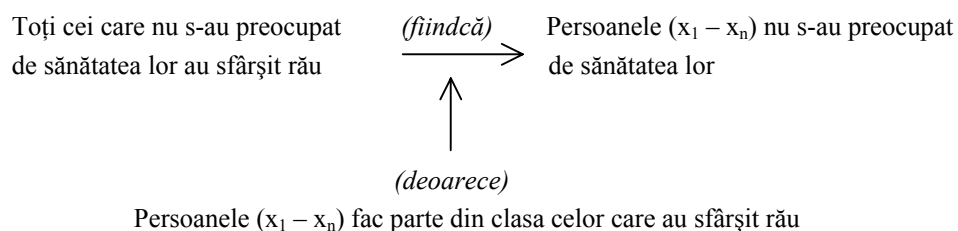
■ O tehnică deductivă silogistică (o entimemă care reprezintă un mod silogistic de figura I: *Barbara*):

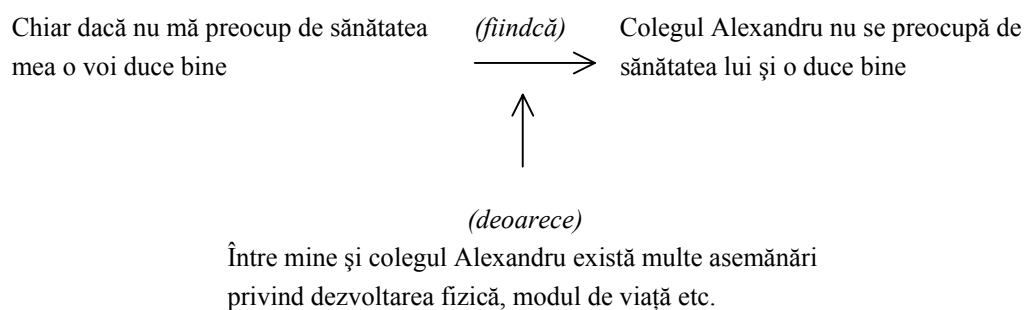
■ Două tehnici de argumentare bazate pe inducție incompletă:

și:

■ O tehnică de argumentare bazată pe raționamentul prin analogie:

Fiecare dintre aceste tehnici de argumentare – putem constata destul de ușor acest lucru dacă analizăm dialogul argumentativ – are rolul său bine individualizat în convingerea domnului cu privire la adevărul tezei „Trebuie să iei această pastilă în fiecare dimineață.” și, în consecință, cu privire la necesitatea de a acționa în concordanță cu ceea ce spune teza.